

ზედსართავ სახელთა წარმოება ნასესხებ სიტყვათაგან ურ გოლოსართით

-ურ ბოლოსართი ქართულში სადაურობისა და თვისების აღმნიშვნელი სიტყვების საწარმოებელია¹. ეგვე -ურ ბოლოსართი აწარმოებს ზედსართავებს იმ შემთხვევაშიც, როცა მათ ფუძედ უცხო სიტყვა აღებული (ინტერნაციონალ-ურ-ი, ცენტრალ-ურ-ი, ტექნიკ-ურ-ი). ნასესხებ სიტყვებსა და მათს ახალ წარმოებებში -ურ სუფიქსის ხმარებისას არევე-დარევაა. ეს არევე-დარევა უმეტეს წილ შემთხვევაში დამყარებულია იმ გაუგებრობაზე, რომელიც მდგომარეობდა ამ სიტყვათა რუსული ენიდან გადმოღების დროს ერთ-ერთი რუსული ბოლოსართის მცდარ დანაწევრებაში², სახელდობრ, ისეთ სიტყვათა გადმოღებისას, როგორცაა: динамический, диалектический, фонетический... ბოლოსართად გაგებულ იქნა -ческий, რომელიც ჩამოსცილდა სიტყვას და მის მაგბერ მიემატა ქართული -ურ-ი; დინამი-ურ-ი, დიალექტი-ურ-ი, ფონეტი-ურ-ი... ნამდვილად კი აქ რუსული დაბოლოებაა -еский, ხოლო ყ უმეტეს წილად კ-ს სახეცვლილება (შეად. человек — человек-еский, грек — греч-еский). აღნიშნულ არევე-დარევას სხვა მიზეზებიც აქვს, ნაკლებ მნიშვნელოვანი.

მოცემული რიგის სიტყვახმარებაში ერთფეროვნების დასამყარებლად სახელმძღვანელოდ უნდა იქნეს მიღებული შემდეგი დებულებები:

1. სავალდებულოა უცხო ენებიდან ნასესხები ზედსართავების ქართული გაფორმება:

სოციალური (და არა: სოციალი), რეალური (და არა: რეალი), ცენტრალური (და არა: ცენტრალი), კონკრეტული (და არა: კონკრეტი), პასიური (და არა: პასივი) და სხვ.

2. გაფორმება ხდება შემდეგი თავსართებისა და ბოლოსართების საშუალებით: უმრავლეს შემთხვევაში -ურ სუფიქსით, აგრეთვე -ობრივ სუფიქსით და სა- -ო პრეფიქს-სუფიქსით; მაგ.:

პოლიტიკ-ურ-ი, კლას-ობრივ-ი, სა-რევოლუცი-ო-ო...

ამათგან არევე-დარევა ჩნდება -ურ ბოლოსართის ხმარებისას.

შენიშვნა. თუ საწარმოებელი სიტყვის ფუძეში რ ბგერა შედის, მაშინ ბოლოსართი -ურ დისიმილაციით -ულ სახით წარმოგვიდგება.

3. აღნიშნული ბოლოსართები და თავსართები ემატება სახელის იმ ნაწილს, რომელსაც მივიღებთ ნათესაობით ბრუნვაში ბრუნვის -ის დაბოლოების ჩამოცილების შემდეგ, ე. ი. შეკუმშულ და ბოლომოკვეცილ ფუძეებს (თუ სახელი კუმშვადი ან კვეცილია).

¹ ათიოდე სიტყვაში ვხვდებმა ბოლოსართი -იურიც: მზიური, დღიური, წლიური... მაგრამ ის სხვა წარმოშობისაა და აღებული კატეგორიისათვის დამახასიათებელი არ არის.

² თუმცა აღნიშნული სიტყვები ვეროპულ ენებს ეკუთვნის, მაგრამ ქართულში ისინი ჩვეულებრივ რუსულის გზით შემოდოდნენ.

ძმა	ძმ-ის	ძმ-ურ-ი
პოლიტიკა	პოლიტიკ-ის	პოლიტიკ-ურ-ი
ისტორია	ისტორი-ის	ისტორი-ულ-ი
პრაქტიკა	პრაქტიკ-ის	პრაქტიკ-ულ-ი
კლას-ი	კლას-ის	კლას-ობრივი
რევოლუცია	რევოლუცი-ის	სა-რევოლუცი-ო...

4. ნასესხები სიტყვებისგან ზედსართავის წარმოებისათვის დასაყრდენია ან არსებითი, ან ზედსართავი სახელის ფუძე.

5. როცა მხოლოდ ზედსართავია ნასესხები (და სათანადო არსებითი სახელი კი — არა), ქართული სუფიქსი ემატება სათანადო უცხო ენის ზედსართავის ფუძეს:

актуаль-ный	აქტუალ-ურ-ი
реаль-ный	რეალ-ურ-ი
социаль-ный	სოციალ-ურ-ი
специаль-ный	სპეციალ-ურ-ი
конкрет-ный	კონკრეტ-ულ-ი
серьез-ный	სერიოზ-ულ-ი

6. როცა სათანადო არსებითი სახელიც არის ნასესხები, ქართული ბოლოსართი ემატება არსებითი სახელის ფუძეს (მესამე მუხლში აღნიშნული გავებით).

გიგანტი-ი	გიგანტი-ის	გიგანტი-ურ-ი
დინამიკა	დინამიკ-ის	დინამიკ-ურ-ი
ლოგიკა	ლოგიკ-ის	ლოგიკ-ურ-ი
პერიოდი	პერიოდ-ის	პერიოდ-ულ-ი
სტატიკა	სტატიკ-ის	სტატიკ-ურ-ი
ადმინისტრაცია	ადმინისტრაცი-ის	ადმინისტრაცი-ულ-ი
ასტრონომია	ასტრონომი-ის	ასტრონომი-ულ-ი
გრამატიკა	გრამატიკ-ის	გრამატიკ-ულ-ი

და ასე: ანალიტიკა: ანალიტიკ-ურ-ი, მაგრამ:

- ანალიზ-ი: ანალიზ-ურ-ი
- გრაფიკა: გრაფიკ-ულ-ი
- ეთიკა: ეთიკ-ურ-ი
- ლირიკა: ლირიკ-ულ-ი
- მათემატიკა: მათემატიკ-ურ-ი
- მექანიკა: მექანიკ-ურ-ი
- პოლიტიკა: პოლიტიკ-ურ-ი
- სპეციფიკა: სპეციფიკ-ურ-ი
- სტატისტიკა: სტატისტიკ-ურ-ი
- სქოლასტიკა: სქოლასტიკ-ურ-ი
- ტაქტიკა: ტაქტიკ-ურ-ი
- ტიქნიკა: ტექნიკ-ურ-ი
- იდეალი: იდეალ-ურ-ი

იდეალისტი-ი: იდეალისტი-ური-ი
ინტერნაციონალი-ი: ინტერნაციონალი-ური-ი
ინტერნაციონალისტი-ი: ინტერნაციონალისტი-ური-ი

შენიშვნა 1. ამ რიგისათვის, გამონაკლისის სახით, წარმოების დასაყრდენად შეიძლება მიღებულ იქნეს უცხო ზედსართავის ფუძეც, თუ ეს წარმოება სალიტერატურო ენაში გაბატონებულია: მუსიკალ-ური-ი, ფორმალ-ური-ი, თეატრალ-ური-ი, ცენტრალ-ური-ი, მატერიალ-ური-ი.

შენიშვნა 2. მაგრამ ასეთ შემთხვევაშიც ნასესხები არსებითი სახელის ფუძისაგან ზედსართავის კანონზომიერი წარმოება პარალელურად საესებით დასაშვებია:

მუსიკალ-ური-ი და მუსიკ-ური-ი, ნორმალ-ური-ი და ნორმ-ულ-ი და სხვ.

შენიშვნა 3. -ური სუფიქსით ზედსართავი სახელის წარმოების პარალელურად ფართოდ უნდა გავხსნას გზა, ერთი მხრით, -ობრივ სუფიქსით წარმოებას და სა- პრეფიქსისა და -ო სუფიქსის გამოყენებას, ხოლო, მეორე მხრით, ნათესაობითი ბრუნვის ფორმის გამოყენებას უცხოური ზედსართავის ვადმოსაცემად; მაგალითად: ფაქტიური, ტიპური ზედსართავების ნაცვლად, რომლებიც, როგორც ასე თუ ისე გავრცელებულნი, გამონაკლისის სახით დატოვებული იყო სალიტერატურო ენაში, უნდა ვინმართ ფაქტ-ობრივ-ი, ტიპ-ობრივ-ი (ფაქტობრივი მდგომარეობა, ტიპობრივი წესდება); ასევე: საისტორიო-საეთნოგრაფიო საზოგადოება, ფილოლოგიის ფაქულტეტი, ენერგეტიკის ინსტიტუტი და სხვ.

7. შემოთქმულის მიხედვით შეუწყნარებელია წარმოებისათვის დასაყრდენად გამოყენება უცხო ენის ზედსართავის უმართებულოდ გამოყოფილი ფუძისა. უნდა იყოს: ელასტიკ-ური-ი და არა: ელასტი-ური-ი: эластический (*эласти-кеский)

ტრაგიკ-ულ-ი (და არა: ტრაგი-ულ-ი)

8. ბერძნულიდან მომდინარე -მა-თი დასრულებული არსებითი სახელისაგან ზედსართავი იწარმოება სახელის ფუძეზე -ური ბოლოსართის დართვით:

ეპიგრამა—ეპიგრამ-ულ-ი

დრამა—დრამ-ულ-ი და აგრეთვე: დრამის, მაც, თეატრი. აგრეთვე: დრამატ-ულ-ი)

პრობლემა—პრობლემ-ური-ი (აგრეთვე: სა-პრობლემ-ო)

პროგრამა—პროგრამ-ულ-ი (აგრეთვე: სა-პროგრამ-ო)

სისტემა—სისტემ-ური-ი (აგრეთვე: სისტემატ-ური-ი)

სქემა — სქემ-ური-ი (აგრეთვე: სქემატ-ური-ი)

და ასე: პრიზმა — პრიზმ-ულ-ი

ტრავმა — ტრავმ-ულ-ი...

შენიშვნა. თუ ნასესხებია ზედსართავი სახელები, რომელთა შესაბამის-მა დაბოლოებიანი არსებითი სახელები ქართულში არ მოიპოვება, მაშინ ზედსართავი ფორმდება რუსულის გზით მიღებული ზედსართავის ფუძისაგან:

პნევმატ-ური-ი   пневмат-ический

პრაგმატ-ულ-ი   прогмат-ический

სომატ-ური-ი   сомат-ический

9. უნდა გაირჩეს სხვადასხვა შინაარსის მქონე ზედსართავი წარმოებანი, რომლებიც გარეგნულად ერთმანეთს ემსგავსებიან:

პედაგოგია (წერტნა): პედაგოგი-ურ-ი, მაგრამ: პედაგოგ-ი: პედაგოგ-ურ-ი, პე-
დაგოგიკა: პედაგოგიკ-ურ-ი.

მასივი: მასი-ურ-ი (МАССИВНЫЙ), მაგრამ: მასა: მას-ობრივი, სა-მას-ო, მას-
ურ-ი (МАССОВЫЙ).

კლას-ი: კლას-ობრივი (КЛАССОВЫЙ), მაგრამ: კლასიკ-ურ-ი (КЛАССИЧЕСКИЙ).

ასევე: თუ ამოსავალია ეკონომიკა ფუძე, მისგან ნაწარმოები ზედსართავი იქ-
ნება — ეკონომიკ-ურ-ი; თუ ამოსავალია ეკონომია ფუძე, მისგან ნაწარმოები
ზედსართავი იქნება — ეკონომ-ურ-ი, ხოლო, თუ ამოსავალია ეკონომ ფუძე —
მისგან ნაწარმოები ზედსართავი იქნება ეკონომ-ურ-ი. რუსული ЭКОНОМНЫЙ-ს
შესატყვისად ქართულში დარჩება ეკონომიურ-ი.